

Ігошина Ж.Б.*

СПРОБИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В АРАБСЬКИХ КРАЇНАХ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Друга половина 1990-х років ознаменувалася подальшим залученням арабських країн до світових процесів глобалізації та модернізації на фоні зміни геополітичної ситуації на Арабському Сході. Процеси глобалізації прискорили процеси політичних трансформацій в арабських країнах, активізувавши намагання змінити характер діючих політичних систем.

Криза політичної легітимності стала однією з головних причин початку політичних реформ на Арабському Сході [1, р. 371]. Однак, процес формування нових контурів політичних систем арабських країн супроводжується гострою боротьбою соціально-політичних сил регіону, кожна з яких переслідує власні цілі [2].

Необхідність політичного реформування була офіційно визнана довгостроковою арабською стратегією на 16-му саміті Ліги арабських держав, який відбувся у травні 2004 року в Тунісі. Положення «Декларації щодо процесу реформування та модернізації» прийнятої в ході саміту закликали до продовження та інтенсифікації політичних, економічних, соціальних та освітніх ініціатив та змін; укріплення фундаменту демократії, поширення участі в політичному житті та прийнятті рішень у тандемі з верховенством права, рівністю громадян, повагою прав людини та свободою висловлювання [3, р.137].

Демократичні зміни в арабському регіоні можна простежити на прикладі конституційних реформ, спрямованих на перегляд відносин між державою та суспільством, модернізацію політичних систем арабських країн. Поправки до конституцій арабських країн в переважній більшості мали спільні напрями, такі як: державна підтримка прав людини, гендерна рівність, укріплення конституційного права, перехід до багатопартійної системи тощо [4]. Незважаючи на прийняття поправок до конституцій та деякі позитивні зрушення, наприклад, у вирішенні гендерного питання, спроби демократизації не були дуже вдалимими. Нестабільність політичної ситуації, економічна та соціальна стагнація, низька активність політичних партій, розподіл лояльності громадян між партією та племенем, брак принципової домовленості між більшістю та опозицією щодо правил політичної гри призвели до малої ефективності демократичних реформ в більшості арабських країн. Проблема трансформації традиційного механізму передачі влади також підвищує вірогідність приходу до влади представників ісламістських партій та гальмує процеси демократичних перетворень. Старі правлячі еліти як і раніше контролюють значні фінансові потоки та приймають основні політичні рішення. Багато арабських держав і на сьогоднішній день представляють собою країни роздроблені різними кланами та владними командами [5, р. 326].

Спробу оцінити результати демократичних реформ в арабських країнах зробила незалежна організація «Ініціатива арабського реформування» (Arab Reform Initiative), що об'єднала 14 дослідницьких центрів як з арабських країн, так і з Європи та США. Для моніторингу політичних реалій в арабському регіоні експерти цієї організації розробили

* аспірант кафедри міжнародних відносин Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І.І.Мечнікова

Науковий керівник: доц. Глебов В.В.

Індекс арабської демократії. Зосередившись на дослідженні десяти арабських країн (Єгипет, Марокко, Саудівська Аравія, Йорданія, Ліван, Сирія, Алжир, Ємен, Кувейт та Палестинська автономія), «Ініціатива арабського реформування» з 2008 року публікує щорічні звіти та показники Індексу арабської демократії, побудовані на 40 індикаторах, які відображають фундаментальні аспекти процесу демократичних перетворень. Індекс арабської демократії включає два типи індикаторів: ті, що визначають ступінь демократичних перетворень і ті, що оцінюють здійснення цих перетворень. Ці індикатори в свою чергу поділяються по чотирьом принципам: міцність державних установ; повага прав та свобод; досягнення верховенства права; рівність та соціальна справедливість. Згідно з Індексом арабської демократії за 2009-2010 роки, Йорданія очолила рейтинг серед десяти досліджуваних країн, за нею йдуть Марокко та Єгипет. Четверте місце посів Ліван, п'яте та шосте за Алжиром та Кувейтом. Палестинській автономії експерти присвоїли сьоме місце, Сирія, Ємен та Саудівська Аравія розподілили між собою останні місця в рейтингу [6, р. 8, 11].

Невдачі демократичних перетворень в арабських країнах були викликані не тільки внутрішніми чинниками, але й зовнішнім фактором – політика форсованої демократизації арабських держав з боку адміністрації Дж.Буша та деяких інших країн Заходу, провал проекту «Великий Близький Схід» на фоні боротьби з «ісламським» тероризмом сприяли створенню «вакууму авторитаризму», на зміну якому почали приходити рухи політичного ісламу радикальної спрямованості [7].

Таким чином, політичні зміни в арабським країнах хоча і відбуваються, але досить повільно та фрагментарно. Проведені реформи в першу чергу мали на меті підсилити легітимність існуючих режимів, створити видимість широкої участі в процесах демократизації та продемонструвати на міжнародному рівні бажання демократичних перетворень.

Література

1. Albrecht A. «Waiting for Godot»: Regime Change without Democratization in the Middle East/ H. Albrecht, O. Schlumberger//International Political Science Review. – 2004. – Vol.25, №4. – p. 371-392.
2. Ахмедов В. Некоторые особенности формирования и эволюции политических систем арабских стран Ближнего Востока //http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/16-04-09b.htm
3. Ayish Mohammad I. The New Arab Public Sphere. - Berlin: Frank & Timme, 2008. – p.137.
4. El - Messaoudi Amina. Constitutional Reforms in the Arab World// http://ari.seetk.com/IMG/pdf/ARI_Thematic_Paper_3_A-_Al_Messaoudi_Constitutional_Reform_in_the_arab_word_ENG.pdf
5. Guazzone Laura, Pioppi Daniela. The Arab State and Neo-Liberal Globalization: the Restructuring of State Power in the Middle East. – Reading: Ithaca, 2009. – p.326.
6. The State of Reform in the Arab World 2009-2010 (Annual Report)// http://arab-reform.net/IMG/pdf/annual_rep_010_english.pdf
7. Ахмедов В. Пути эволюции арабского общественного сознания в контексте новых региональных реалий и политических преобразований на Арабском Востоке//http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/19-04-09a.htm